

Anmeldelser

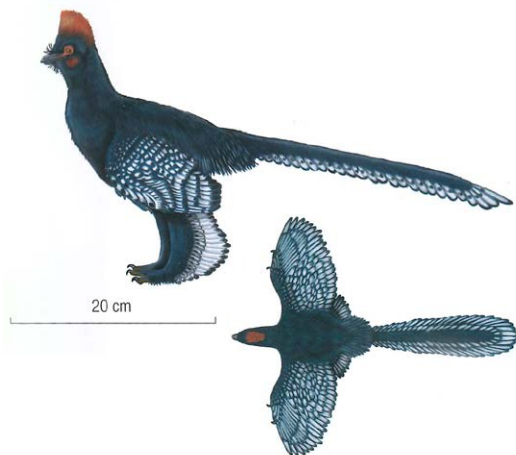
Birds of the Mesozoic

Juan Benito og Roc Olivé. An Illustrated Field Guide. 272 sider med talrige illustrationer. Lynx Editions, 2022. ISBN 978-84-16728-52-7. Pris 289 kr. i Naturbutikken.

Dette er en fascinerende og ret usædvanlig fuglebog, idet den er udformet som en felthåndbog, men omhandler fugle, som levede for 170-66 mio. år siden i 'dinosaurernes tidsalder'. Umiddelbart måtte jeg spørge mig selv, om det mon var en spøg. Men jeg måtte hurtigt erkende, at den giver et tankevækkende tilbageblik, som fint sætter vores nuværende fugleliv i perspektiv.

Teksten indledes med en kort diskussion af, hvordan man definerer en fugl, det vil sige, hvor man drager grænsen mellem fugle og deres nærmeste stamformer blandt krybdyrene. I lang tid var fossilerne af øglefuglen *Archaeopteryx* fra sent i Juratiden det eneste konkrete bevis på fuglenes slægtskab med krybdyrene. Den så nærmest ud som en mellemting mellem et firben, med tænder i kæberne og en lang knoglehale og en fugl med detaljerede aftryk af fjer. Senere kom flere fossilfund til og viste, at fuglenes nærmeste forfædre var små rovdinosaurer, eller 'raptorer'. Men billedet blev først rigtig nuanceret og komplekst, da man fra 1980'erne fandt tusindvis af ekstremt velbevarede fossile fugle i Kina, den såkaldte Jehol-fauna fra tidligt i kridttiden. Der drejer det sig i høj grad om komplette fugle, som hurtigt efter døden sank ned i dyndet i iltfattige sumpområder, hvor de blev bevaret komplette med hele skeletter og tit også med indre organer, hud og fjer. Bogen bringer forbløffende detaljerede fotos af flere sådanne fossiler. I disse år beskrives og navngives der sneveis af nye (gamle) fuglearter om året. Det sker med en sådan hastighed, at bogens forfatter i forordet fastslår, at bogen formentlig vil være forældet inden den når at udkomme.

Til forskel fra raptorerne med deres kraftige bagben med den berømte dræberklo og diminutive forlemmer udviklede fuglenes stamform kraftigere forlemmer med lange fingre med kraftige klør (Maniraptorer), og de kunne efterhånden rettes udad og løftes op over horisontalplanet og understøtte glideflugt. Først fra dette stadium taler vi om fugle (gruppen Avialae, som betyder 'fuglevinge'). Bogen beskriver, hvordan der herefter skete en hurtig miniaturisering og gradvis udvikling af et stadig mere forenklet skelet, hvor mange af krybdyrenes skeledele voksede sammen blandt andet til rørformede (brudsikre) lemmeknogler. Det er vigtigt at bemærke, at der forud for udviklingen af rigtige moderne fugletyper gik hundrede millioner år med gradvise 'forbedringer', inden den moderne fugleanatomi var fuldt udviklet (hvorefter bygningsplanet har været bemærkelsesværdigt fastfrosset). For en dybere perspek-

tivering af de mange funktionelle transformationer i fuglenes tidlige udvikling vil jeg dog anbefale, at man også læser artiklen af Xing Xu *et al.* i tidsskriftet *Science* nr. 1253293 (2014).

For di rigtig meget af udredningen af de tidlige fuglegrupper er skrevet inden for de allerseneste år, indeholder bogens indledende kapitler rigtig meget nyt stof, som ellers kun omtales i spredte og til dels sensationsagtige noter i fagtidsskrifter og magasiner. Bogen har en kort litteraturliste og refererer i øvrigt til en komplet litteraturoversigt på internettet. Der er mængder af interessant nyt, men bogen bliver også en spøjs hybrid, idet indledningskapitlerne følges af en artsgennemgang (218 arter, som er dokumenteret med overvejende komplette eksemplarer). De fremstilles som i en moderne felthåndbog med mere eller mindre fantasifulde gengivelser af fugle, som vi jo aldrig vil kunne møde i naturen. Alligevel får vi en god fornemmelse af, hvordan fuglene gradvist ændrede sig fra de tidlige jordlevende og træklatrende langhalede former, som omfatter glideflyvere (*Anchiornithidae*, *Archaeopteryx* og *Jeholornithiformes*) med 'svingfjer' både på for- og baglæmmer (såkaldte firevingefugle), over grupper af små stumpumpedede fugle (*Pygostylia*) med meget variable næb med eller uden tænder, til overgangsformer til moderne fugle (*Euornithes*). Farverne er fantasi, men ikke helt urealistiske, idet nogle fossiler er så godt bevarede, at man kan fastslå, hvilke typer af pigmentceller de har i fjerene (det gælder fx den afbildede *Anchiornis*). Beskrivelsen af de enkelte arter er overvejende en teknisk beskrivelse af fossilet, idet noterne om arternes biologi nøgternt holder sig til, hvad som står i originalbeskrivelserne.

De mesozoiske fuglegrupper døde brat ud sammen med de øvrige dinosaurer i en verdensomspændende katastrofe, da Jorden blev ramt af en asteroide for 66 mio. år siden. Bogen diskuterer mærkelig nok ikke, hvorfor alle de tidlige fuglegrupper, hvis æg blev udruget ved jordvarme, bukkede under sammen med dinosaurerne, og kun en tidligere ubetydelig gruppe over-

levede (måske fik de gamle fugle med sediment-udrugede æg det svært med den lange 'vinterperiode' pga. stov i atmosfæren, som fulgte asteroidenslaget?). Men vi får et fint overblik over de nærmeste slægtninge (og potentielle stamformer, Euornithes, Ornithurinae og Neornithes) til de moderne fugle, som overtog Jorden umiddelbart efter katastrofen. De kendetegnes ved mangel på tænder fortil i næbbet, et bedre udviklet brystben og ny konstruktion af skulderleddet samt en vifteformet hale. De har overvejende været hav- og kystfugle, eller jordlevende, og udrugede deres æg med kropsvarme. Men det virker rigeligt fantasifuldt, når to arter (*Polaeornis*, *Vegavis*), som anses for at være nært beslægtede med stamformen for de moderne andefugle, afbildes med en stor issetop. Det er også rigeligt fantasifuldt, når flere af de store havfugle fra sent i kridttiden afbildes med sirlige sort-hvide stribemønstre på hoved og hals som hos lommer, da der ikke er nogen direkte slægtsskabsforbindelse.

Jon Fjeldså

The Tawny Owl

Jeff R. Martin. 304 sider, enkelte farvefotos og s-h illustrationer af John Davis, hft. T & AD Poyser, Bloomsbury Publishing, 2022. ISBN 978-1-4729-8069-4. Pris £35.

Selv om Natuglen er Europas mest udbredte ugle, er der ikke skrevet mange bøger om den, men når flere medier i England skriver, at ovennævnte bog er den første monografi om Natuglen, så passer det ikke. Allerede i 1984 udgav tyskeren Manfred Melde *Der Waldkauz* i serien *Die Neue Brehm-Bücherei*, og i 2018 skrev Hugues Baudvin og Philippe Perrot *La Chouette hulotte*, men det bekræfter jo kun, at englændere ikke kender den kontinentale litteratur. Heller ikke Theo Mebs & Wolfgang Scherzingers *Die Eulen Europas* fra 2000 eller de omfattende danske undersøgelser af Natuglen er refereret.

Forfatteren har i mange år arbejdet med Slørugler og har udgivet to bøger om disse. I 2008 *Barn Owls in Britain* og i 2017 *The Barn Owl. Guardian of the Countryside*. Men i de senere år har hans interesse været rettet mod Natuglen. Årsagen er, at Natuglen er gået meget tilbage i UK.

Bogen følger det normale mønster i mange monografier. Under gennemgangen af de forskellige racer af Natuglen gør Martin opmærksom på, at de engelske Natugler er mindre og lettere end alle andre underarter. Og han mener, at man skulle undersøge den engelske Natugle nøjere, idet han mener, at den er en selvstændig art. Den flyver ikke over større vandflader, og man har ingen beviser for, at den har krydset Den Engelske Kanal. Natuglen findes heller ikke i Irland.

Martin anvender mange resultater fra undersøgelser af forskellige europæiske uglearter og sammenligner dem med Natuglen. Der er flere tabeller om levesteder, føde, æg, kuld-størrelser, dødelighed, ringmærkning mv. I bogen er der en tabel, der viser, at antallet af flyvefærdige unger pr. påbegyndt yngleforår er steget fra 1,4 unger i 1970 til 2,0 unger i 2019. Det er lidt mærkeligt, at ungetallet stiger medens bestanden falder.

Forfatteren mener, at der er flere årsager til tilbagegangen i England. Dådyret, som er indført, gnaver græsset helt ned i skovkanter og ødelægger dermed levestederne for mus og andre gnavere. I bynære områder tager tamme og vilde katte næsten alle mus. Derfor forvinder Natuglen fra disse områder. Som en anden årsag nævner han, at Musvågen i de senere år

har bredt sig til hele England og således også er en stor konkurrent til Natuglen. Bogen slutter med en righoldig referenceliste og indeks.

Alt i alt en meget velskrevet og dybdybende bog. Den er skrevet om Natuglen i England, men den kan bruges af alle som er interesseret i denne lidt glømte art.

Jørgen Jensen

Short-eared Owls

Bryan Benn. *An Extensive Study of Short-eared Owls in Britain*. 431 sider, 370 farvefotos, 31 tabeller, 7 diagrammer og 5 kort, indb. Eget forlag, 2021. ISBN 978-1-8384800-0-4. Pris 35 £.

I 2011 så forfatteren sammen med en ven, som var naturekspert, sin allerførste ugle, en Mosehornugle. Han blev så betaget af denne smukke fugl, at han besluttede at finde ud af mere om den. Han havde fotograferet siden sin ungdom med fokus på damplokomotiver og besluttede nu at fotografere fugle. Han måtte derfor investere i nyere og bedre fotoudstyr, og han opbyggede en samling af bøger med ugler. Det var let at finde bøger om Sløruglen, men engelske bøger med hans yndlingsugle, Mosehornuglen, kunne han ikke finde. Så han besluttede selv at lave bogen om Mosehornuglen. Uden biologisk eller ornitologisk baggrund var det en kæmpe opgave. Han læste alt, hvad han kunne finde i bøger og tidsskrifter om ugler.

Han startede med at lede efter Mosehornugler flere forskellige steder, og han blev bedre og bedre til at finde og iagttage uglerne. Han opdagede 'hemmeligheder', som kun få før ham havde set. Han observerede både jagt- og yngleadfærd, og alt blev nøje noteret. Da Benn i forvejen var en rimelig dygtig fotograf, lærte han hurtigt at blive god til at fotografere ugler. I de følgende år brugte han utallige timer på se og fotografere Mosehornugler over hele UK.

Bogen, der blev resultatet af det hele, er inddelt i kapitler med beskrivelse, udbredelse og træk, habitat, hørelse, syn, stemme, føde og jagt, yngel, dagligt liv og konflikter, som beskriver næsten alt om Mosehornuglen. Den slutter med appendikser og et indeks.

Blandt 'hemmelighederne' opdagede Benn mange lyde og stemmer fra uglerne, som aldrig var beskrevet før. Særligt om natten, hvor han sad med sin notesbog og blyant og lyttede. Han beskriver således ikke mindre end 11 forskellige lyde og stemmer fra unger og 24 fra voksne ugler. Han observerede, at Mosehornugler også jager i dårligt vejr, hvor han så dem jage i let regn og i stormvejr med vindstød op til 55 km/t. I 2015 så han således en ugle udføre 15 fuldennde fangster på under fire timer med vindstyrke op til 40 km/t.

Alle bogens fotos er af Benn selv. Så mange og i så god kvalitet har jeg aldrig set før. Bogen er velskrevet, men det er billederne, der gør det største indtryk. Det er lykkedes Benn at fotografere alle aspekter i Mosehornuglens liv. For ikke at forstyrre uglerne er de fleste fotos taget fra bil, og der er aldrig blevet brugt fotoksjul. Det er en fornøjelse at blade i bogen og beundre de flotte billeder. Mange af dem er i stor størrelse, da bogen er en del større end almindelige håndbøger.

Er du interesseret i denne smukke og spændende ugle og kan lide flotte farvefotos, så kan denne bog varmt anbefales.

Jørgen Jensen